

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТІВ МЕДКОЛЕДЖУ: ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ

У статті проаналізовано підходи до формування комунікативної культури майбутніх працівників у площині гуманістичної парадигми особистісно орієнтованого виховання.

У складних умовах розбудови української держави, реформування освіти, формування особистості, її духовних, інтелектуальних, етичних і професійних якостей привертають увагу чималого загалу науковців. Думка про те, що на освітні заклади різних рівнів акредитації покладаються лише завдання, пов'язані з навчанням майбутніх спеціалістів, сьогодні довела свою повну непридатність як така, що не враховує нову соціокультурну світову тенденцію.

Виховання – це складний процес, спрямований на забезпечення індивідуального підходу до кожної особистості, який ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії вихователя і вихованця, спонукаючи останнього до активності, прояву творчої ініціативи, засвоєння багатогранної культури людства, перетворення зовнішніх норм у внутрішні надбання. Про яку б сферу людської діяльності ("людина – держава", "людина – суспільство", "людина – природа", "людина – техніка", "людина – людина") не йшлося, слід зазначити, що утвердження взаємин викладачів і студентів залежить від цілеспрямованої й відповідальної їх взаємодії, яка ґрунтується на розвиненій комунікативній культурі. Остання є консолідуючим началом та регулятором поведінки, гарантом шанобливого ставлення й розуміння, терплячості і взаємоповаги. Отже, комунікативна культура постає як один із механізмів гармонізації особистих і громадських інтересів.

Аналіз найважливіших сфер людської діяльності (трудова діяльність, спілкування, пізнання та інші) засвідчує, що форми і методи трудової діяльності засвоюються людиною протягом багатьох років, а цілеспрямоване засвоєння комунікативної культури зростаючою особистістю здійснюється не всіма категоріями людей, а найактивніше – дітьми та молоддю. На жаль, при цьому фактор формування гармонійної особистості часто ігнорується і не береться до уваги. Звідси мистецтву комунікації, взаємодії індивідів, спілкування навчають, в основному, лише в закладах освіти з певних професій.

Між тим часто відзначається нестача інтелектуальної, психологічної і соціальної здатності до налагодження контактів з іншими людьми та засвоєння способів практичної реалізації цієї здатності, зокрема і в медичних навчальних установах. Така здатність передбачає пізнання людини людиною, пізнання кожним самого себе, що, у свою чергу, і постає впливовим засобом формування у людини адекватного ставлення до інших індивідів і до самої себе. Загальною характерною ознакою комунікативної культури постає її моральна спрямованість, моральна культура людей, що розкривається в процесі спілкування, комунікації (людяність, доброзичливість, дружелюбність, взаємоповага та ін.). Саме це і привертає увагу багатьох учених до проблеми формування комунікативної культури, зокрема і серед студентської молоді медичних закладів.

Значимо, що ця проблема знайшла своє відображення у вітчизняній філософії (В. Шинкарук, В. Андрущенко, В. Бичко, Л. Сохань, В. Кремень, О. Забужко), у психології (К. Абульханова-Славська, І. Бех, І. Зязюн, О. Киричук, М. Боришевський), у педагогіці (Н. Ничкало, М. Євтух, О. Сухомлинська, А. Бойко, О. Пехота, Г. Васянович, В. Сухомлинський, А. Макаренко).

Переважає більшість учених вважає, що комунікативна культура неможлива без співпереживання, без включення до свого внутрішнього світу цінностей, поглядів, почуттів іншої людини. Осмислюючи причини тих чи інших учинків, поглядів, оцінок інших людей, особистість починає глибше осягати себе, свої чесноти й вади. Порівнюючи себе з іншими, людина збагачується осягненням складного внутрішнього світу інших людей, їхніх моральних якостей, стилю і манер поведінки.

Значимо, що комунікація є однією з фундаментальних, найвищих особистих і соціальних потреб людини. За нашими лонгетюдними спостереженнями, чимало студентів медичного коледжу відчуває певні труднощі у налагодженні взаємин з іншими людьми, у досягненні адекватного взаєморозуміння (що може призвести у подальшому до непорозуміння між медпрацівником та пацієнтом).

Отже, недостатня розробка проблеми формування комунікативної культури студентів медичних коледжів та практична потреба спричинили написання цієї статті, завданням якої є пошук підходів до формування комунікативної культури у майбутніх медпрацівників.

Доречно зазначити, що комунікативна культура є багатоплановим явищем установалення і розвитку контактів між людьми, що передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і взаєморозуміння між суб'єктами спілкування.

Загалом така культура є консолідуючим елементом, виступає регулятором поведінки, гарантом шанобливого ставлення особистості до інших, розуміння їх, терплячості та взаємоповаги. Отже, вона тим самим слугує одним із механізмів гармонізації особистих і громадських інтересів.

Формування особистості студента як суб'єкта відносин є необхідністю і передбачає засвоєння комунікативної культури, оскільки юнацький вік є сенситивним для розвитку й утвердження цього особистісного новоутворення. Отже, саме в процесі спілкування майбутні медпрацівники, отримуючи досвід взаємодії з іншими людьми, усвідомлюють себе через порівняння з ними, розвиваються інтелектуально і тим самим у результаті взаємного збагачення інформацією, зміцнюють власні наукові, світоглядні, етико-естетичні погляди і переконання у прогресивному зростанні.

Визначальним у вихованні комунікативної культури юнаків та дівчат є зміцнення, насамперед, моральних основ: поваги до людей, доброзичливості, толерантності, чуйності, скромності, почуття власної гідності. Саме формування у студентів ввічливості і тактовності як стійких рис особистості, ознайомлення їх із соціальними нормами поведінки, вироблення звички дотримання цих норм постає одним із конкретних завдань формування комунікативної культури [1: 356].

За І. Тимченком, комунікативна культура – це цілісне динамічне утворення, що забезпечує адаптацію та самореалізацію особистості в сучасному суспільстві. До її компонентів він відносить мовленнєву культуру та культуру спілкування. Культура мовлення є інструментом самореалізації особистості в контактах з іншими людьми. Разом із формуванням наукового світогляду для самовизначення і розвитку ціннісно-сислової сфери в юнацькому віці здійснюється перехід до вищих рівнів мовлення. На думку М. Заброцького, мовлення удосконалюється за змістом та структурою, розширюється активний та пасивний словник, удосконалюються мовні засоби усного і писемного висловлювання думок, і тим самим формуються вміння точно висловити думку абстрактного характеру для користування усним мовленням як засобом спілкування. Перші зміни спостерігаються в динаміці та структурі внутрішнього мовлення. У результаті цього здійснюється перехід від розгорнутого до скороченого внутрішнього мовлення [2].

Домінантними у формуванні комунікативної культури, зокрема у студентів медичного коледжу, є насамперед розвиток психологічних і розумових здібностей, які широко проявляються у процесі комунікації; допомога в оволодінні засобами комунікації, а також зміцнення соціальних установок, необхідних для адекватного успішного спілкування з іншими людьми.

У ситуації спілкування образ іншої людини виникає як результат комунікації й виконує функції його регулятора. Зміст цього образу та його регулятивне значення зумовлені особливостями взаємодії в конкретній ситуації, а ці ситуації визначаються характером і результатом діяльності. Людина тим самим постає перед студентами не тільки як суб'єкт певного віку, статі, а насамперед як особистість, яка має певні характерологічні якості, емоційні, вольові та інтелектуальні риси. Характеристика властивостей іншої людини уявляється студентам не безпосередньо, як, скажімо, зовнішній вигляд. Виявлення цих властивостей іншої людини становить головне завдання міжособистісного розуміння студентами.

Розуміння іншої людини потребує певного ступеня розвитку уяви, що дає студенту змогу подумки посісти місце партнера по спілкуванню. Студентські роки вважають третім світом, що існує між дитинством та дорослістю. У цей час молоді люди виявляються на порозі зрілого дорослого життя і дивляться на теперішнє з позиції майбутнього, шукають смисл свого життя. Цей пошук відображається у потребах і мотивах юнаків та дівчат [3].

Після закінчення медичного коледжу студенти мають бути психологічно готовими до дорослого життя. Поняття "психологічної готовності" передбачає у цьому випадку наявність потреб та здібностей, що дозволяють випускнику найповніше реалізувати себе у майбутній професійній діяльності, у громадському та сімейному житті. Це, по-перше, потреба у спілкуванні з іншими людьми, потреба та здатність творчо працювати; по-друге, вміння критично мислити, орієнтуватися у різноманітних подіях, що відбуваються у сучасному світі, які виступають у формі наукового, теоретичного світогляду; по-третє, наявність розвиненої рефлексії, засобами якої забезпечується свідоме та критичне ставлення до себе. Сформувавшись, ці якості утворюють психологічну базу для соціального та особистісного життя і майбутніх медпрацівників.

Успішність спілкування, комунікації, взаємодії з іншими людьми пов'язана з емоційною сферою студента медколеджу. Почуття, співчуття та співпереживання допомагають адекватному розумінню інших людей. Уміння сприйняти почуття іншої людини як власні, здатність до емоційного відгуку є необхідними складовими спілкування та специфічним засобом пізнання людини людиною.

У сьогоденні під комунікативними вміннями вчені розуміють знання, включені в певну діяльність; застосування цих знань і навичок; володіння системою практичних і психічних дій; особисто обумовлені дії; спосіб виконання дій; можливість виконувати дію; готовність свідомо і самостійно розв'язувати те чи інше завдання. Сюди ж відносять і ансамбль особистих якостей людини, здатність людини виконувати певну діяльність [4: 51].

Особливості комунікативних умінь полягають у тому, що вони забезпечують дії, які, по-перше, повинні бути свідомо орієнтовані на зустрічний відгук; по-друге, крім реалізації предметного змісту, вони реалізують особливості; по-третє, вони є емоційно забарвленими і можуть здійснюватися тільки на психічному рівні, не проявляючись зовні. Останнє особливо важливе у професійній діяльності медпрацівника у гуманних взаєминах із пацієнтом.

Сучасні психологи Р. Гріфілд та І. Ют дослідили, що рівень розвитку комунікативних умінь молоді є досить низьким, оскільки регулярний перегляд телепрограм привчає молодь до особливого стилю розмови, а саме: молодь не використовує чітких посилань на предмет обговорення, мало пояснює, вірячи в те, що співрозмовнику і так усе зрозуміло. Останні дослідження вчених-психологів у країнах ЄС засвідчують, що кожна третя або четверта дитина страждає на затримку розвитку мовлення, особливо у шкільному віці. Це є притаманним і українським школярам, що теж ускладнює формування умінь у недалекому майбутньому.

У подальшому участь студентської молоді у комунікації визначається її статусом у колективі, бажанням колективного загалу вступати з окремим його індивідом у взаємини, умовами, які створюються старшокурсниками стосовно молодших тощо; а також внутрішніми факторами, до яких належать стан кожного, окремі якості конкретного студента, коло умінь і навичок, необхідних для вдалої взаємодії та комунікації. Серед внутрішніх факторів велика роль належить і тому, наскільки є розвиненими чи нерозвиненими комунікативні якості особистості студента: комунікабельність, здатність розуміти іншого, швидко орієнтуватися у ситуації взаємодії з іншими.

Зазначимо, що комунікабельна особистість досить легко, активно долучається до комунікації. У зв'язку з цим перед нею відкриваються значно більші потенційні можливості. У таких студентів рідше виникають конфлікти з однокурсниками, що дає їм можливість встановлювати тісніші дружні й товариські стосунки з однолітками, оточуючими. Експериментальними дослідженнями доведено, що юнаки спочатку вступають у контакти і лише потім у них з'являється духовний потяг один до одного, потреба у спілкуванні. Дівчата ж, навпаки, спілкуються з тими, хто їм подобається з першого погляду, кому вони симпатизують. Юнаки спілкуються частіше у великих компаніях, а дівчата в малих групах (два, три чоловіки) [5]. Саме ця тенденція є домінантною у подальшому формуванні комунікативних умінь.

Загалом студент із достатньо розвинутою комунікативною культурою здобуває здатність творчо ставитися до різноманітних ситуацій ділового та емоційного спілкування, з якими він зустрічається у навчально-пізнавальній діяльності.

Окреслені ознаки комунікативної культури студентів медколеджу перебувають у тісній взаємодії, і нехтування хоча б однією із них неможливе, особливо коли студент завершує своє професійне навчання. Тому визначальним фактором, що виступає запорукою успіху майбутнього медпрацівника, є саме розвинена комунікативна культура. Тому одним із важливих завдань викладачів є створення належних умов і сприяння розвитку саме комунікативної культури студентів у реальному навчально-виховному процесі.

Загалом сукупність науково-професійних, моральних, естетичних і філософських знань, умінь, навичок, якими оволодіває студент, його особисте, ціннісне ставлення до інших людей і до самого себе проявляється у його діяльності, поведінці і спричиняється до утвердження культури. А чим вищою є загальна культура, тим більше вона відображається у потребі спілкування і розвитку комунікативної культури. Особистість майбутнього працівника з глибокими різносторонніми знаннями викликає не лише інтерес інших, а й бажання спілкуватися з нею, тому що вона сама йде на контакт, шукаючи взаєморозуміння і способів передачі своїх ідей та думок однокурсникам, старшим.

Предметом подальших пошуків можуть бути уточнення змістової структури комунікативної культури студентів медичного коледжу та експериментальної її апробації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Пахаренко В. Фольклор у старших класах // Українська мова та література. – 2003. – №4. – С. 6-26.
2. Леви В. Умеем ли мы общаться // Просвещение, 1989. – 108 с.
3. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – Підручник. – К., 1995. – 304 с.
4. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості // Радянська школа. – 1991. – № 5 – С. 47-5.
5. Кон И.С. Психология ранней юности. Кн. для учителей. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.11.2005 р.

Поплавская С.Д. Коммуникативная культура студентов медколеджа: подходы к формированию.

В статье анализируются подходы к формированию коммуникативной культуры будущих медицинских работников у направлении гуманистической парадигмы личностно ориентированного воспитания.

Poplavska S.D. Communicative Culture of Medical Students: Approaches to the Formation.

The article focuses on the approaches to the communicative culture formation of future medical towards humanistic paradigm of person oriented upbringing.